

KOMPETENSIYAVIY BAHOLASH VOSITALARINING TA'LIM SIFATIGA TA'SIRI

Sirdaryo viloyati pedagogik mahorat markazi

Metodik xizmat ko'rsatish bo'limi

Boshlang'ich ta'lim fani metodisti

Nishonova Durdona Olimjon qizi

durdonanishonova43@gmail.com

+99899 442-24-12

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv asosida baholashning nazariy asoslari, amaliy ahamiyati hamda ta'lim sifatiga ko'rsatayotgan ta'siri keng yoritilgan. Bugungi kunda o'quvchilarning faqat bilim hajmi emas, balki ularning egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni amaliyotda qo'llay olish qobiliyati ham muhim mezon sifatida qaralmoqda. Shu bois, ta'lim jarayonida kompetensiyaga asoslangan baholash tizimi o'quvchilarni faol fikrlashga, o'z bilimini tahlil qilish va amaliy faoliyatda qo'llay olishga yo'naltiradi.

Maqolada baholash vositalarining turlari – portfoliolar, rubrikalar, loyihaviy ishlar, diagnostik testlar, kuzatuv jadvallari, o'z-o'zini baholash va raqamli baholash tizimlari – ularning afzalliklari hamda o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ta'siri jihatidan tahlil qilingan. Muallif baholash jarayonida o'qituvchining reflektiv yondashuvi, shaffoflik va natijadorlik mezonlarining ahamiyatini ta'kidlab, an'anaviy baholashdan farqli jihatlarni ilmiy asosda ko'rsatib o'tgan.

Tadqiqotda kompetensiyaviy baholashning asosiy tamoyillari – shaxsga yo'naltirilganlik, amaliyotga moslik, motivatsion yondashuv va natijaga yo'naltirilganlik – asosiy metodologik yo'nalish sifatida o'rganilgan. Olingan natijalar ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning o'zini baholash madaniyatini shakllantirish va ularni doimiy o'z ustida ishlashga rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: kompetensiyaviy baholash, baholash vositalari, portfolio, rubrika, loyiha, o‘z-o‘zini baholash, raqamli platformalar, ta’lim sifati.

АННОТАЦИЯ

В данной статье подробно рассмотрены теоретические и практические основы компетентностно-ориентированного оценивания, а также его влияние на качество образования. В современном образовательном процессе важно не только измерять объём знаний учащихся, но и оценивать их способность применять полученные знания, навыки и умения в реальных жизненных и профессиональных ситуациях.

Автор анализирует различные инструменты оценки – портфолио, рубрики, проектные работы, диагностические тесты, наблюдательные листы, самооценку и цифровые системы оценивания, выявляя их роль в развитии личности учащегося, формировании критического мышления и повышении учебной мотивации.

Особое внимание уделено принципам компетентностного подхода: ориентации на личность, практической направленности, прозрачности оценки и рефлексивному обучению. На основе анализа сделан вывод, что применение данных инструментов способствует не только объективной оценке образовательных результатов, но и развитию у учащихся умений самоорганизации, ответственности и самостоятельного принятия решений.

Ключевые слова: компетенция, компетентностно-ориентированное оценивание, инструменты оценки, портфолио, рубрика, проектная деятельность, цифровые технологии, качество образования.

ANNOTATION

This article provides a comprehensive analysis of the theoretical and practical foundations of competency-based assessment and its impact on the quality of education. In modern pedagogy, it is no longer sufficient to evaluate students based solely on the amount of knowledge acquired; rather, the ability to apply knowledge, skills, and attitudes in real-life and professional contexts is considered the key indicator of learning outcomes.

The study examines various assessment tools — portfolios, rubrics, project-based tasks, diagnostic tests, observation charts, self-assessment, and digital assessment platforms

— and highlights their advantages in promoting critical thinking, learner autonomy, creativity, and motivation. The author emphasizes the importance of reflective teaching, transparency, and result-oriented assessment as essential components of effective competency-based evaluation

The research findings suggest that competency-based assessment tools not only enhance the objectivity and fairness of evaluation but also contribute to the holistic development of students' competencies, including self-regulation, problem-solving, and continuous learning.

Keywords: competency-based assessment, assessment tools, portfolio, rubric, project work, self-assessment, digital education, education quality.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida inson kapitalini shakllantirish, o'quvchilarni mustaqil fikrlaydigan, ijodkor va amaliyotda bilimlarini qo'llay oladigan shaxslar sifatida tarbiyalash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim natijalarini faqat bilim hajmi orqali emas, balki o'quvchining kompetensiyalarini aniqlash orqali baholash zaruriyati ortib bormoqda.

Kompetensiyaviy yondashuv – bu o'quvchining o'rganilgan bilimlarni amaliy faoliyatda, muammoli vaziyatlarda qo'llay olish darajasini aniqlovchi yondashuvdir. Mazkur yondashuvda baholash tizimi o'quvchining individual rivojlanish dinamikasini, shaxsiy salohiyatini va ijodiy fikrlash qobiliyatini har tomonlama o'lchashni nazarda tutadi. Shu bois, kompetensiyaga asoslangan baholash vositalarini to'g'ri tanlash va metodik asosda qo'llash ta'lim sifatini oshirishda muhim o'rin tutadi.

Portfoliolar, loyihaviy ishlar, rubrikalar, kuzatuv jadvallari, o'z-o'zini baholash hamda raqamli baholash tizimlari – o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiruvchi, ularning o'z o'sish jarayonini anglashiga imkon beruvchi vositalar hisoblanadi. Bu vositalarning o'quv jarayoniga joriy etilishi natijasida baholash jarayoni shaffof, tahliliy va shaxsga yo'naltirilgan xususiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada kompetensiyaga asoslangan baholash vositalarining turlari, ularning afzalliklari hamda o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirishga ta'siri ilmiy asosda

tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘qituvchilarning baholash jarayonidagi metodik yondashuvlari va raqamli vositalardan foydalanish tajribalari yoritiladi.

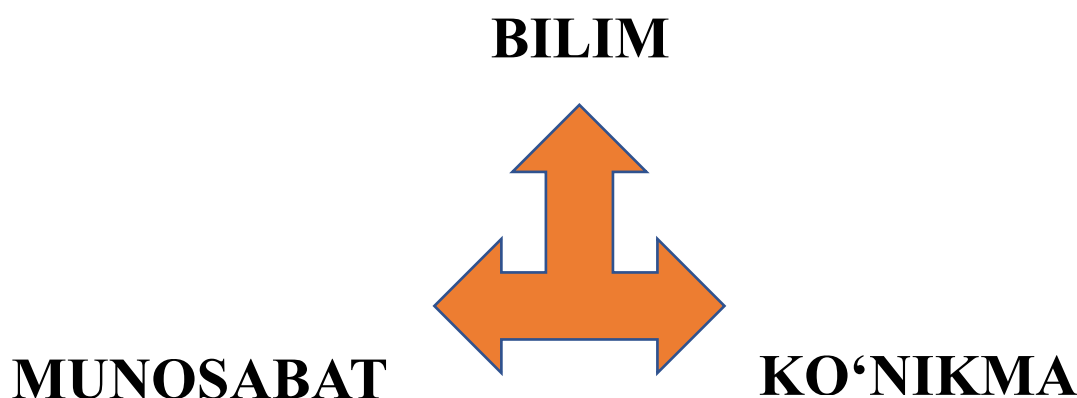
Ta’lim natijalarini kompetensiyaga asoslangan yondashuvda baholash: yondashuvlar va vositalar

Kompetensiyaga asoslangan ta’limning nazariy asoslari.

“Kompetensiya” tushunchasi lotincha competere so‘zidan olingan bo‘lib, “mos kelish”, “qobiliyatli bo‘lish” ma’nolarini bildiradi. Kompetensiya – bu shaxsning ma’lum sohada muvaffaqiyatli faoliyat yurita olishini ta’minlovchi bilim, ko‘nikma, malaka va shaxsiy fazilatlar majmuasidir. Kompetentlik esa bu kompetensiyani amalda qo‘llay olish darajasidir.

Kompetensiyaga asoslangan ta’limning maqsadi – o‘quvchini real hayotiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qila oladigan, ijodkor, mas’uliyatli shaxs sifatida shakllantirishdir. Bu yondashuvda o‘quv natijalari uch asosiy komponent orqali ifodalanadi:

1-jadval.

Shunday qilib, kompetensiyaga asoslangan ta’limda baholash o‘quvchining har tomonlama rivojlanishini aks ettiradi.

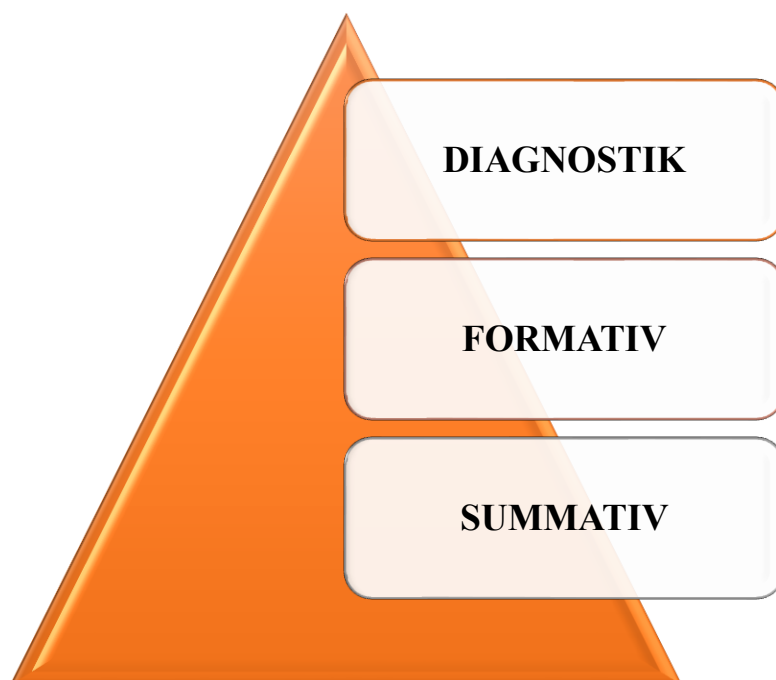
Kompetensiyaga asoslangan baholash yondashuvlari.

An’anaviy baholashda asosiy e’tibor test yoki yozma ishlar orqali o‘quvchining faktik bilimlarini o‘lchashga qaratilgan. Kompetensiyaga asoslangan baholash esa o‘quvchining bilimni amalda qo‘llay olish qobiliyatini baholaydi.

Baholash yondashuvlari quyidagi turlarga bo‘linadi:

2-jadval.

Diagnostik baholash – o‘quv jarayonining boshida o‘quvchining tayyorgarlik darajasini aniqlaydi.

Formativ (jarayonli) baholash – o‘qish jarayonida o‘quvchi rivojlanishini kuzatish va unga teskari aloqa berishni ta’minlaydi.

Summativ (yakuniy) baholash – o‘quv davri oxirida o‘quv natijalarini umumlashtiradi.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuvda mezonga asoslangan baholash muhim o‘rin tutadi. Bu yondashuvda o‘quvchining natijasi boshqa o‘quvchilar bilan emas, balki belgilangan standart va mezonlar bilan solishtiriladi.

Shuningdek, o‘z-o‘zini baholash va refleksiya usullari o‘quvchining o‘z o‘rganish jarayoniga faol munosabatini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Kompetensiyaga asoslangan baholash vositalari.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuvda baholash faqat o‘quvchining bilim darajasini aniqlash emas, balki uning amaliy faoliyat, ijodkorlik, mustaqil fikrlash va muammolarni hal etish qobiliyatini o‘lchashga qaratiladi. Shu sababli baholash vositalari ham zamonaviy, interaktiv va o‘quvchini faol ishtirok etishga undaydigan shakllarda bo‘lishi lozim. Quyida ta’limda eng ko‘p qo‘llaniladigan kompetensiyaga asoslangan baholash vositalari haqida batafsil to‘xtalamiz.

1. Portfoliolar orqali baholash.

Portfolio (inglizcha portfolio – hujjatlar to‘plami) o‘quvchining o‘qish jarayonidagi yutuqlari, ijodiy ishlari, loyiha natijalari, tahliliy yozuvlari va o‘z-o‘zini baholash natijalarini jamlagan hujjatlar majmuasidir. Portfolioni yaratish o‘quvchiga o‘z o‘sish dinamikasini ko‘rish, o‘z faoliyatini tahlil qilish va muvaffaqiyatlarini baholash imkonini beradi.

Portfolioning asosiy turlari:

O‘quv portfoliosi – o‘quv jarayonidagi ishlanma, mashq, test natijalari va yozma ishlarni o‘z ichiga oladi;

Ijodiy portfolio – rasm, insho, loyiha va ijodiy ishlarni jamlaydi;

Reflektiv portfolio – o‘quvchining o‘z fikr-mulohazalari va o‘zini baholash yozuvlarini qamrab oladi.

Afzalliklari shundan iboratki, o‘quvchining o‘z faoliyatiga tanqidiy yondashish qobiliyatini oshiradi, rivojlanish dinamikasini kuzatishga yordam beradi o‘quvchi, ota-ona va o‘qituvchi o‘rtasidagi aloqani mustahkamlaydi.

2. Loyihaviy ishlar orqali baholash.

Loyiha usuli o‘quvchining muammoni mustaqil tahlil qilish, ma’lumot to‘plash, natija chiqarish va uni amaliyotda qo‘llay olish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Loyiha ishlari o‘quvchilarning ijodkorligini, jamoada ishlash qobiliyatini va mas’uliyatini baholash uchun samarali vosita hisoblanadi.

Masalan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun “Suvni tejaylik”, “O‘simliklarni parvarish qilaylik” kabi kichik loyihalar tayyorlash orqali ularning tabiatga nisbatan mas’uliyati, tahliliy fikrlashi va nutq madaniyati baholanadi.

Afzalliklari shundan iboratki, real hayotiy muammolarni hal qilish ko‘nikmasini shakllantiradi, guruhda ishlash, mas’uliyatni bo‘lishish va ijodkorlikni rivojlantiradi, o‘quvchi faol ishtirokchi sifatida o‘z tajribasini oshiradi.

3. Kuzatuv varaqalari (observatsiya jadvallari).

Kuzatuv varaqasi – o‘qituvchi tomonidan o‘quvchining o‘quv faoliyati, ishtiroki, ijtimoiy faolligi, mulohaza madaniyati va amaliy ko‘nikmalarini tizimli ravishda qayd etish

uchun tuziladigan jadvaldir. Bu vosita ayniqsa boshlang'ich sinflarda samarali bo'lib, o'qituvchi o'quvchini dars jarayonida tabiiy holatda kuzatadi. Kuzatuv natijalari o'quvchining ijobiy yoki zaif tomonlarini aniqlashda yordam beradi.

4. Rubrikalar (baholash mezonlari jadvallari).

Rubrika – bu o'quvchilarning ishlarini baholashda aniq mezon va ko'rsatkichlarga asoslangan jadval. Rubrikalar orqali o'qituvchi ham, o'quvchi ham baholashning shaffof mezonlarini biladi.

Masalan, yozma insho uchun rubrikada “mazmun”, “imlo”, “tartib”, “ijodkorlik” kabi ko'rsatkichlar belgilanadi.

Afzalliklari shundan iboratki, baholash mezonlarini aniq va shaffof qiladi, o'quvchi o'z ishini qaysi jihatdan yaxshilash kerakligini biladi va o'qituvchi uchun xolis va obyektiv baholashni ta'minlaydi.

5. Raqamli baholash vositalari.

Zamonaviy raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini avtomatlashtirish va baholashni soddalashtirish imkonini beradi. Onlayn testlar, e-portfolio, Google Forms, Kahoot, Quizizz kabi platformalar o'qituvchilarga o'quvchilar faoliyatini tez va aniq baholash imkonini yaratadi.

Raqamli baholashning turlari:

Onlayn testlar – o'quvchining bilimini tezkor o'lchaydi;

Elektron portfoliolar – o'quvchining ishlari va yutuqlarini raqamli shaklda saqlaydi;

Avtomatik tahlil tizimlari – o'quvchilarning natijalarini statistik tarzda tahlil qiladi.

Afzalliklari esa, baholash jarayonini tez, samarali va adolatli qiladi, o'quvchilarni raqamli muhitda ishlashga tayyorlaydi. natijalar tahlilini avtomatik shaklda olib boradi.

6. O'z-o'zini va o'zaro baholash (refleksiya).

Kompetensiyaga asoslangan yondashuvda o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash muhim o'rin tutadi. O'quvchi o'zining kuchli va zaif tomonlarini aniqlab, keyingi o'qish strategiyasini shakllantiradi.

Bu usulda o'quvchilarga maxsus baholash varaqalari beriladi. Masalan, "Bugungi darsda men nimalarni o'rgandim?", "Qayerda xatoga yo'l qo'ydim?" kabi savollar orqali o'quvchi o'z fikrini tahlil qiladi.

Boshlang'ich sinfda o'quvchilarning kompetensiyalarini baholash ularning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi zarur. O'quvchi o'zining o'qishdagi muvaffaqiyatlarini his etishi, xatolarini tahlil qila olishi va o'z ustida ishlash motivatsiyasiga ega bo'lishi kerak.

O'qituvchi bu jarayonda ko'makchi va yo'naltiruvchi rolini bajaradi. Baholashda o'quvchining individual o'sishi, ijtimoiy faolligi, muloqot ko'nikmalari va ijodiy yondashuvi hisobga olinadi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida o'qituvchi har bir o'quvchining o'ziga xos rivojlanish dinamikasini kuzatadi va baholash natijalariga asoslanib keyingi o'quv strategiyasini belgilaydi.

XULOSA

Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy maqsadi — o'quvchilarda mustahkam bilim bilan bir qatorda, uni amaliyotda qo'llay olish, mustaqil fikrlash, muammolarni hal etish va ijodiy yondashuv kabi kompetensiyalarni shakllantirishdir. Shu nuqtai nazardan, baholash jarayonining ham mazmuni tubdan o'zgarib, u o'quvchining bilim darajasini emas, balki uning rivojlanish dinamikasi va amaliy faoliyatdagi yutuqlarini aniqlashga yo'naltirilmoqda.

Kompetensiyaviy baholash vositalari – portfoliolar, rubrikalar, loyihaviy ishlar, kuzatuv varaqalari, o'z-o'zini va o'zaro baholash tizimlari, shuningdek raqamli platformalar — o'quvchilarning o'z o'qish faoliyatini tahlil qilish, o'zini baholash madaniyatini shakllantirish va o'z o'sish yo'lini anglashiga xizmat qiladi. Ushbu vositalar yordamida o'qituvchi nafaqat natijani, balki jarayonni ham kuzatadi, bu esa o'quvchining har bir bosqichdagi yutuqlari va qiyinchiliklarini tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaga asoslangan baholash tizimi ta'lim jarayonida shaffoflikni ta'minlaydi, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlaydi hamda o'quvchilarning ichki motivatsiyasini oshiradi.

Shuningdek, bu yondashuv o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlikni, individual yondashuvni va reflektiv tahlilni talab etadi.

Bundan tashqari, kompetensiyaviy baholash vositalarining qo'llanilishi raqamli ta'lim muhitida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron portfoliolar, onlayn test tizimlari, sun'iy intellekt asosida ishlovchi baholash dasturlari o'qituvchining ishini yengillashtiradi, vaqtni tejaydi va natijalarni tahliliy ko'rinishda aks ettiradi. Bu esa ta'lim sifatini boshqarishda va monitoring tizimini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, kompetensiyaviy baholash vositalarining samarali qo'llanilishi o'quvchining bilim, ko'nikma va malakasini real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatini oshiradi, uni mustaqil fikrlovchi, mas'uliyatli va ijodkor shaxs sifatida shakllantiradi. Demak, kompetensiyaviy baholash tizimi nafaqat ta'lim sifati, balki shaxs sifatida o'quvchining hayotiy muvaffaqiyatini ham belgilovchi muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-3775-son qarori, 2018-yil.

Hasanboyeva O. "Pedagogik texnologiyalar va kompetensiyaviy yondashuv." – Toshkent: O'qituvchi, 2020.

Shodmonov Q., Raximov N. "Kompetensiyaga asoslangan ta'lim tizimi." – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.

Xolbekova M. "Kompetensiyaviy yondashuvda baholashning nazariy asoslari." – Pedagogika jurnali, 2022.

OECD. "Key Competencies for a Successful Life and Well-Functioning Society." – Paris, 2019.

Savin-Baden M., Major C. "Qualitative Research: The Essential Guide." – Routledge, 2020.

Black P., Wiliam D. "Assessment and Classroom Learning." – Assessment in Education, 2018.

Karimova D. "Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaga asoslangan baholash metodlari." – GulDU ilmiy to'plam, 2023.

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. “Umumta’lim fanlari bo‘yicha kompetensiyaviy yondashuv asosida baholash metodikasi.” – Toshkent, 2022.